

Martin VALINGER SLUGA

Preobrazba degradiranega industrijskega območja Mlaka na Reki – prostorska ureditev begunske soseske

V času evropske begunske krize poskušajo nekatera mesta migrantske tokove izkoristiti kot priložnost za preobrazbo mestnega prostora. Članek, ki je povzet po diplomskem delu avtorja, prikazuje urbanistično rešitev za hipotetičen scenarij prihoda beguncev v mesto Reka na Hrvaškem in raziskuje možnost preobrazbe degradiranega urbanega območja Mlaka. Rezultat preobrazbe je prostorska ureditev begunske soseske, ki pomeni alternativno rešitev za sodobne begunske

nastanitve. Obenem soseska predstavlja nov pristop k reševanju problematike degradiranih industrijskih območij v mestih, ki se krčijo, in njihove preнове.

Ključne besede: migracije, mesto, ki se krči, degradirano urbano območje, mestna prenova, begunska soseska

1 Uvod

Evropa se v zadnjem času sooča s povečanim begunskim tokom, ki je posledica političnih nestabilnosti, gospodarskih neenakosti in podnebnih sprememb na Bližnjem vzhodu in Afriki. Migracijam, ki so eden najpomembnejših globalnih družbenih procesov, so danes najbolj izpostavljena mesta. Medtem ko večina mest migracije razume kot negativen pojav, poskušajo nekatera te izkoristiti kot priložnost za preobrazbo urbanega prostora. Cilj diplomskega dela je bilo predstaviti urbanistično rešitev za hipotetičen scenarij prihoda večjega števila beguncev v mesto Reka na Hrvaškem. Rezultat je bila prostorska ureditev soseske, ki je primer dobre prakse naselitve in integracije beguncev v mestih. Ureditev predstavlja svež pristop k reševanju problematike degradiranih industrijskih območij v mestnih središčih, preobrazba katerih bi v prihodnosti omogočila bolj trajnosten razvoj mesta.

V diplomskem delu sta bili obravnavani dve temi. Prva tema so bile migracije v mesta, vloga mest v migracijskih procesih in ukrepi, ki jih mesta izvajajo pri integraciji migrantov. Druga tema je bila pojav t. i. »mest, ki se krčijo,« in z njimi povezana problematika zapuščenih degradiranih industrijskih območij. V zadnjem, tretjem, sklopu teoretičnega dela je bilo predstavljeno nekdanje industrijsko mesto Reka, ki v zadnjih letih doživlja stagnacijo gospodarstva in izseljevanje ljudi. V drugem delu naloge so se teme povezale v scenariju Reke kot mesta, ki se sooči s prihodom migrantov z Bližnjega vzhoda in Afrike. Pri

raziskovalnem delu so bile postavljene te hipoteze:

- »mesto lahko z ustreznimi prostorskimi rešitvami zagotovi boljše pogoje bivanja za begunce kot jih imajo v begunskih taboriščih, neformalnih naseljih in azilnih domovih«;
- migranti lahko sooblikujejo prostore, v katerih živijo, ter s tem prispevajo k družbenemu in gospodarskemu napredku mesta;
- »nenaden priliv ljudi lahko ustavi proces krčenja mesta in reši problem zapuščenih industrijskih območij«.

2 Migracije in mesta

Ključni dejavnik razvoja mest ter determinanta odnosa med mestom in vasjo je bila vselej rast populacije. Danes prebivalstvo v mestih raste na tri načine – zaradi naravnega prirasta, zaradi prekvalifikacije neurbaniziranih območij v urbana in zaradi migracij. Prispevek vsakega od dejavnikov k rasti urbanega prebivalstva in širjenju mest po svetu je različen. Migracije naj bi v svetovnem povprečju pripomogle k od 30 do 50 % celotnega deleža urbanizacije (Seabrook, 2007). Pri določanju razlogov za migracije ni teoretične klasifikacije, ki bi bila absolutno veljavna. Vzroki so pogosto obrazloženi z dejavniki odbijanja in privlačanja, vseeno pa obstajajo primeri, v katerih so omenjeni dejavniki izraziti, do migraciji pa vseeno ne pride. Če zanemarimo prisilne migracije zaradi političnih nestabilnosti,

Slika 1: Migrantske naselitve »od zgoraj navzdol« (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

Slika 2: Migrantske naselitve »od spodaj navzgor« (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

vojn in drugih vrst nasilja, je ključni zgodovinski razlog za migracije želja po višjem dohodku in življenjskem standardu (Malačič, 2006). Ker so mesta središča gospodarske rasti, so to lokacije, ki prinašajo priložnost za zaslužek in boljše življenje. Pogosto so tudi kraj akademskega udejstvovanja in intelektualnega napredka, v njih so locirane javne ustanove in storitve. Danes je pogost vzrok za selitev v mesta družbeni dejavnik, ki se izraža v privlačnosti in navajenosti na mestni način življenja.

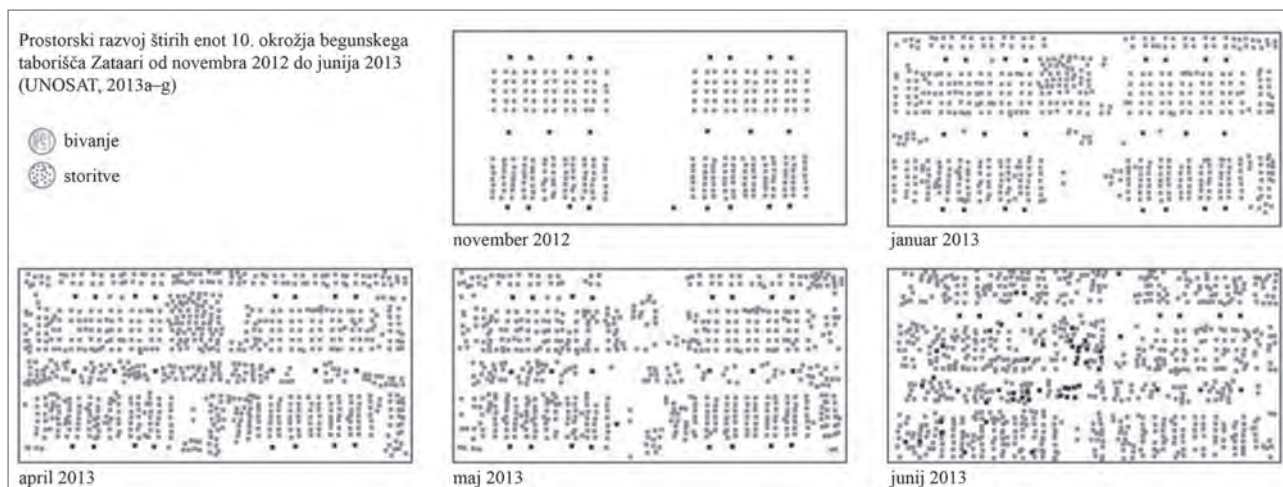
Migracije v mesta prinašajo številne izzive. Čeprav je večina migrantskih politik določena na državni ravni, je pomembno, da mestne oblasti priseljencem zagotovijo ustrezne stanovanjske nastanitve in dostop do dela, izobraževanja in osnovne družbene infrastrukture (Helleman, 2015). Mesto je odgovorno za gradnjo socialnih stanovanj, ki jih je smiselno projektirati enako kot običajna, saj se z načrtovanjem kakovostnega stanovanjskega okolja marginaliziranim skupinam omogoča enakovredna stopnja bivanjskega standarda. Pomembni so tudi dostopnost in urejenost javnega prostora, učinkovite komunalne dejavnosti in zagotavljanje socialne pomoči za lažji prehod v življenje v novem okolju. Ena ključnih dejavnosti mestnih oblasti je tudi, da spodbujajo emancipacijo priseljencev (Sanders, 2012). V nekaterih primerih to pomeni prilagajanje fizičnega

prostora navadam skupnosti, v drugih pa prepoznavanje in prilagajanje novonastalim družbenim procesom.

2.1 Pristopi k načrtovanju migrantskih naselitev

Nekatera mesta se z večjim številom migrantov soočajo s celovitimi prostorskimi rešitvami. Gre za zaprte urbane sisteme, znotraj katerih je upravljanje strogo regulirano, mestna oblast pa deluje v skladu z vsemi predpisi in birokratskimi postopki, ki jih zahteva zakonodaja. Tak pristop imenujemo »od zgoraj navzdol« (angl. *top-down*) (slika 1) in zanj sta značilna zmanjševanje variant bivalnih enot in optimizacija produkcije stanovanjskih sosesk s ponavljanjem konstrukcijskih modelov (Helleman, 2015).

Druge oblike organizacije in upravljanja mestnega prostora so bile uporabljene predvsem v državah tretjega sveta s hitro urbano rastjo. Slaba pripravljenost oblasti na hitro priseljevanje v mesta ter pomankanje urbanističnega znanja in denarnih sredstev sta ljudi prisilila v improvizirane načine urejanja bivalnega prostora na robovih mest, kjer so nastala neformalna naselja (slika 2) (Conflicts of an Urban Age, 2016). Neuspeh formalnih pristopov, zaradi katerih se migrantske skupnosti

Slika 3: Begunsko taborišče Al-Zataari, Jordanija (vir: internet 1)

soočajo z vse večjo družbeno neenakostjo in revščino, so začele nadomeščati samoupravljalne akcije, ki so se ponekod izkazale za učinkovitejše. Tovrstne iniciative in pristope upravljanja imenujemo »od spodaj navzgor« (angl. *bottom-up*).

Tako delovanje danes ni mogoče opaziti le pri nastanku neformalnih naselij, ampak tudi v begunskih taboriščih, kjer ljudje formalne, strogo regulirane in uniformirane prostore prilagodijo svojim življenjskim navadam. Zanimiv je razvoj begunskega taborišča Al-Zataari na severu Jordanije (slika 3), ki je bilo leta 2012 urejeno za sirijske begunce. Čeprav je bilo sprva načrtovano kot formalno taborišče, se je sčasoma spremenilo v samorastočo prostorsko tvorbo, znotraj katere so si ljudje oblikovali svoj življenjski prostor. Tovrstni neformalni in neregulirani procesi so prinesli zanimive rezultate v obliki novih bivalnih rešitev, mešane rabe funkcij in vzpostavitev lokalnega gospodarstva, ki so beguncem omogočali kakovostno preživljanje prostega časa in vir zaslužka.

Primer kaže, da je danes za uspešno migrantsko sosesko ali begunsko naselitev treba ohraniti pravo razmerje med obema pristopoma (Conflicts of an Urban Age, 2016). Izkušnje so pokazale, da morajo imeti skupnosti določeno mero samostojnosti, da se lahko razvijejo samodejno (glej Sanders, 2012, in Helleman, 2015). Zdi se, da je v čezmerno reguliranem okolju premalo priložnosti za intervencije na podlagi posameznikovih izkušenj, s pomočjo katerih je mogoče probleme reševati hitro in poceni. Ključna je predvsem umeščenost v mestno tkivo in sposobnost razvoja lokalne skupnosti. Zadnja ustvarja občutek pripadnosti in varnosti, pravilno lociranje v strukturo mesta pa omogoča neposredno interakcijo s preostalimi deli mesta in njegovimi prebivalci. Čeprav se priseljenci najbolje znajdejo v »domačem« okolju, je mešana in raznolika demografska struktura prebivalstva izjemno pomembna, saj spodbuja t. i. samodejno integracijo, ki je nujna za celovito vključevanje priseljencev na vseh ravneh (Sanders, 2012). Vzpostavitev regu-

liranega ogrodja omogoča zagotavljanje osnovnih življenjskih pogojev, naknadna prilagoditev prostora posamezni skupnosti pa ustvarja kakovosten življenjski prostor.

2.2 Prostorski ukrepi v begunski krizi

Rast mest in njihova preobrazba zaradi priseljavanja sta aktualni tudi v sodobnem času. Tudi v evropski begunski krizi imajo glavno vlogo urbana območja. Ta prevzemajo vlogo mesta prihoda, prehodnih območij in končnih destinacij. Mesta so v krizi pokazala zmožnost vodenja in koordinacije različnih storitev in zunanjih deležnikov, pogosto v odsotnosti nacionalnih ukrepov (Eurocities, 2016). Kot največji izziv se je izkazalo zagotavljanje stanovanj po dostopni ceni, saj so kapacitete, ki jih zagotavljajo mesta, močno odvisne od dejstva, da odgovornost za stanovanjsko politiko prevzema država. Mesta imajo zato pogosto premalo manevrskega prostora za iskanje ustreznih nastanitvenih rešitev, izogniti se poskušajo potencialni getoizaciji in nastanku marginaliziranih skupnosti na obrobjih mest, kot jih poznamo v manj razvitem svetu (npr. slumi). Namesto koncentracije večjega števila ljudi na enem mestu naj bi bili ti razdeljeni v manjše skupine in enakomerno razpršeni v obstoječih stavbnih zmogljivostih na območju mesta.

Tak pristop se v večini mest ni uresničil, saj so evropska mesta zaradi zmanjševanja državnih sredstev po zadnji finančni krizi v velikem zaostanku z gradnjo neprofitnih stanovanj. Stanovanjski skladi se soočajo z velikimi zadolžitvami, stanovanjske politike pa so oblikovane na državni ravni (Eurocities, 2016). Neustrezna integracijska politika in neučinkoviti prostorski ukrepi so povzročili, da je danes večina priseljencev nastanjena v azilnih centrih, domovih in begunskih taboriščih, nekateri pa so prisiljeni v bivanje v še slabših razmerah. Gre za priseljence, ki so zaradi zaprtja begunskih poti ostali »ujeti« v tranzicijskih državah, kjer se zaradi velike prostorske stis-

ke v uradnih namestitvah zatekajo v zapuščena industrijska skladišča in parke. Mestne oblasti se med drugim zatekajo tudi k improviziranim rešitvam, s katerimi zapuščene prostore preurejajo v stalne in začasne namestitve. Čeprav tovrstne preobrazbe učinkovito rešujejo začasno prostorsko stisko, se na dolgi rok niso izkazale za primerne. Zaradi velike gostote ljudi na eni lokaciji je začelo prihajati do podobnih organizacijskih problemov in neprimernih bivalnih pogojev kot pri uradnih množičnih nastanitvah.

Begunska taborišča in azilni centri v sodobnosti ne zagotavljajo primernih bivalnih pogojev in kakovostnega življenjskega standarda, zato so se v zadnjem času razvile nove oblike nastanitve migrantov znotraj pravnoformalnih okvirov prostorske politike, toda z zavednim distanciranjem od institucionalnih tipov namestitve. Sočasno se oblikujejo tudi nove integracijske politike, ki proces integracije razumejo kot kolektivno odgovornost vseh v mestu živečih ljudi ter prepoznavajo potencial beguncev za preobrazbo mestnega prostora, družbe in gospodarstva. V Italiji azilna in begunska središča pospešeno zapi-
 rajo (SPRAR, 2016). Uvajajo sistem razpršenih nastanitvev, ki ga financira država, upravlja pa jih skupnost občin skupaj z nevladnimi organizacijami. Cilj omrežja je najmanjše stanovanj na trgu, v katera nastanijo prosilce za azil, ko čakajo na konec postopka za pridobitev azila. Prosilci za azil in begunci so medtem vključeni v različne projekte v lokalni skupnosti, kar omogoča mehkejše vključevanje v gostiteljsko družbo in samodejno integracijo.

Nemška mesta so pri zagotavljanju nastanitvev izbrala različne pristope. Nekatera so se odločila za centraliziran pristop, kjer mestne oblasti v sodelovanju z zasebnimi investitorji načrtujejo in gradijo večje stanovanjske soseske z uporabo modularnega pristopa in kontejnerjev. Druga so izbrala izrazito decentraliziran sistem namestitve in rešitve manjšega merila. Gre za prostorske intervencije, ki so integrirane v obstoječ mestni prostor in temeljijo na sodelovanju z lokalnim prebivalstvom, toda v večini primerov ne ponujajo dovolj velikih prostorskih kapacitet. Tudi v tem primeru se je izkazalo, da bi bila v prihodnosti pri iskanju hitrih stanovanjskih namestitev po dostopni ceni, ki bi sočasno zagotavljale tudi dobre bivalne pogoje, najprimernejša rešitev, ki bi združevala oba pristopa (Conflicts of an Urban Age, 2016).

3 Mesta, ki se krčijo, in degradirana urbana območja

Čeprav živi danes v mestih več kot polovica svetovnega prebivalstva, delež urbane populacije pa bo v prihodnjih petdesetih letih še naprej naraščal (UN WPP, 2015), poznamo tudi mesta, v katerih se število prebivalcev zmanjšuje. T. i. mesta,

ki se krčijo (angl. *shrinking cities*), v nasprotju z večino mest, v katerih je število prebivalcev naraščalo, doživljajo procese izseljevanja prebivalstva in stagnacije urbanega razvoja (Oswalt in Rienets, 2006). Tovrstna mesta lahko danes najdemo predvsem v državah razvitega sveta. Do krčenja mest pride zaradi zmanjšanja populacije, ki je posledica različnih družbenogospodarskih sprememb v mestu. V teh mestih se proces krčenja po navadi dogaja v kombinaciji s strukturnimi spremembami, kot so izseljevanje v večja mesta ter izrazita suburbanizacija in regionalizacija (Oswalt, 2005). Pogosti vzroki krčenja so tudi ekonomske spremembe, ki so posledica deindustrializacije, preselitve industrije ter finančnih in gospodarskih kriz, na krčenje pa lahko vplivata tudi politična tranzicija in globalizacija (Platt, 2004).

Vzporedni proces v mestih, ki se krčijo, je razvrednotenje mestnih površin in posledična opustitev rabe na njih. Ta območja označujemo kot degradirana urbana območja (v nadaljevanju: DUO) (Koželj idr., 1998). Skrajna stopnja razvrednotenja je stanje, ko je urbano območje tako degradirano, da na njem ni več mogoče vzpostaviti nobene ponovne rabe ali dejavnosti brez zahtevne regeneracije, obširne sanacije oz. celostne rekonstrukcije območja. Danes so DUO priložnost za preobrazbo mesta, preureditve mestnih središč, vzpostavitev novih povezav med območji in reševanje specifičnih problemov v njihovi neposredni okolici. Sanacija DUO je ena od prednostnih oblik razvoja mest, ki se izvaja z vzpostavljanjem nove rabe in novo zazidavo na degradiranih zemljiščih (Koželj idr., 1998). Nove strukture naj bi bile prilagodljive na spremembe obrobni pogojev in naj bi služile delitvi enovitih, strnjjenih območij oz. cepitvi monofunkcionalnih con. Pri infrastrukturnih posegih je treba predvideti implementacijo učinkovitega infrastrukturnega omrežja ter z vpeljavo javnega prostora in novih prometnih povezav izboljšati dostopnost in prehodnost območja. Pomembne so ponovna uporaba obstoječih objektov in vmesne, začasne oz. postopne uporabe območja že med izvajanjem sanacije.

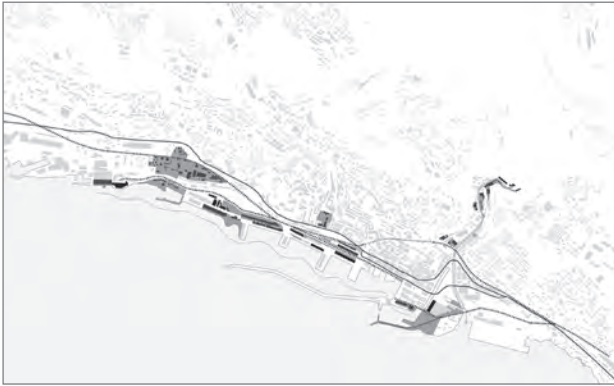
3.1 Migracije in urbana regeneracija

V vsakem mestu, v katerega migrirajo ljudje, pride do določene stopnje t. i. samosegregacije, kar pa ne pomeni, da je zato neizogiben tudi nastanek getoiziranih območij. Pomembno je namreč, da prišleki lahko vplivajo tudi na širši mestni prostor, ga pomagajo revitalizirati ter poskrbeti za večjo družbeno in moralno raznovrstnost (Obeng-Odoom in Jang, 2016). V času evropske begunske krize so se v mestih, iz katerih se ljudje izseljujejo, pojavile ideje, da bi se ta ponovno naselila s prihajajočimi begunci (Ramakers, 2016). Ker gre pri izseljevanju iz mest, ki se krčijo, predvsem za odhajanje mladih ljudi, prebivalstvo v razvitem svetu pa se v zadnjih desetletjih stara, bi priliv (večinoma mladih) beguncev lahko pozitivno vplival

Preglednica 1: Število prebivalstva na Reki in delež izseljenih ljudi v letih 1953–2011

1953	1961	1971	1981	1991	2001	2011
73.616	98.759	132.222	159.433	167.964	144.043	128.624
/	+34 %	+34 %	+22 %	+5 %	-13 %	-11 %

Vir: Državni zavod za statistiko Republike Hrvaške, 2016

Slika 4: Zapuščeni industrijski objekti in industrijska DUO (vir: internet 2)

na demografsko strukturo, gospodarstvo in storitvene potrebe. Pozitivne učinke naselitve beguncev so že prepoznali v nekaterih zamirajočih nemških, italijanskih in grških mestih (Oberhausen, Satriano, Riace ...), ki se soočajo s staranjem prebivalstva in pomanjkanjem ekonomske perspektive. Povečan prihod beguncev v Evropo bi lahko izkoristile tudi države Vzhodne in Osrednje Evrope, iz katerih naj bi se v naslednjih desetletjih izselil precejšen delež prebivalstva (UN WPP, 2015). Z razvojem ustreznih strategij naselitve in integracije bi lahko imela mesta poleg demografskih in družbenogospodarskih koristi tudi priložnost za preobrazbo slabo izkoriščenega urbanega prostora in regeneracijo.

4 Reka danes: mesto, ki se krči

Mesto Reka na Hrvaškem je bilo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja značilen primer postsocialističnega mesta, v katerem so hitre politične in gospodarske spremembe po padcu režima povzročile dinamične procese urbanega prestrukturiranja. Po razglasitvi neodvisnosti Republike Hrvaške leta 1991 je to mesto doživelo stagnacijo, ki je bila posledica razpada skupne države in vojne, ki je sledila, pozneje pa tudi negativnih gospodarskih procesov razlastitve in privatizacije družbene lastnine ter transformacije ekonomskega sistema. To je v naslednjem desetletju prineslo hiter propad večine industrijskih dejavnosti v mestu, kar je pripomoglo k veliki stopnji brezposelnosti in pomanjkanju novih investicij. Mesto je v slabih desetih letih izgubilo približno 30 tisoč delovnih mest, večinoma v največjih industrijsko-proizvodnih podjetjih (Pajić, 2012). Propad je doživelo tudi pristanišče, ki ga je zaradi pomanjkanja izvoza in uvoza, izgube utečenih pomorskih linij, dotrajane infrastruk-

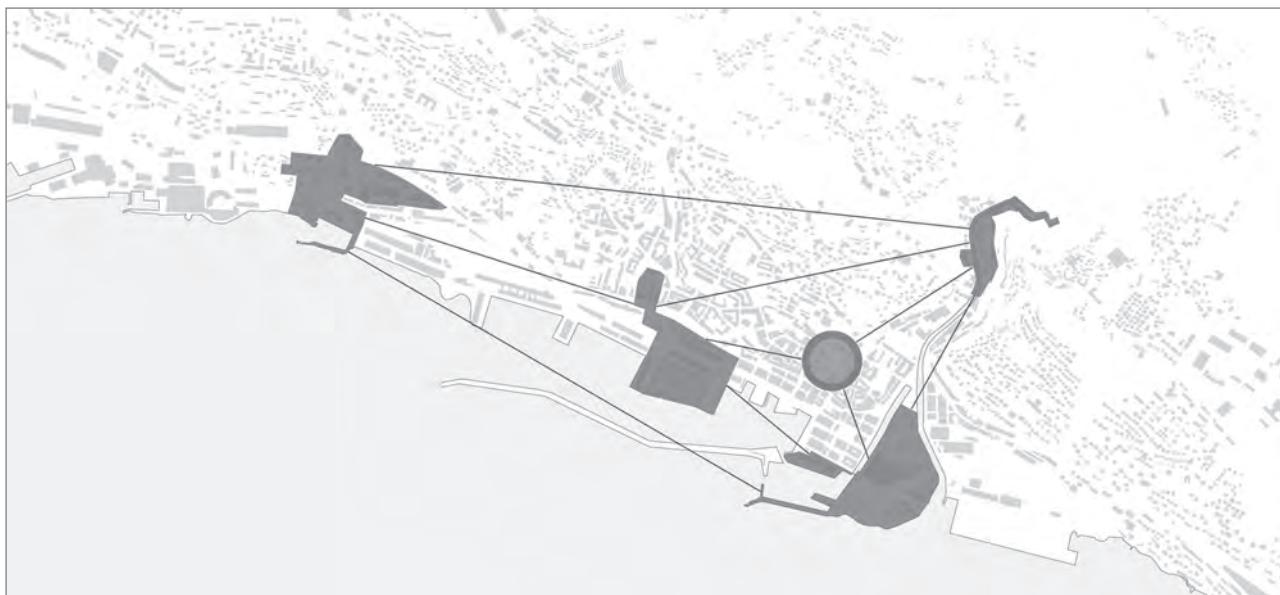
ture in izbrisa Reke s seznama najpomembnejših srednje- in vzhodnoevropskih mest z izhodom na morje povozil čas.

Krčenje mesta je spremljalo intenzivno izseljevanje. Tako se je iz Reke med letoma 1991 in 2011 izselilo približno 40 tisoč prebivalcev (preglednica 1). Depopulacijski trendi so rezultat zmanjševanja natalitete in zloma reškega gospodarstva po propadu industrije, ki je desetletja prej privabljala v mesto nove prebivalce. Zaskrbljujoče je predvsem odhajanje mladih in izobraženih, ki se zaradi slabih družbenogospodarskih okoliščin, pomanjkanja perspektive in ustreznih služb v velikem številu selijo iz mesta. Reka se zaradi slabega ekonomskega stanja spopada tudi s politično krizo, saj mestna oblast v zadnjih dveh desetletjih kljub finančni pomoči EU in mnogim projektom še ni predstavila koherentne in učinkovite strategije za skladen in trajnosten gospodarski in prostorski razvoj (Butković Mićin, 2015). Intenzivna usmeritev v industrijsko, pristaniško in železniško dejavnost v preteklih stoletjih in ureditev teh vzdolž obale (slika 4) pa prebivalcem danes preprečujeta dostop do morja in reke Riječine.

4.1 Industrijska dediščina

Čeprav danes prav industrijska preteklost Reke pomeni največjo oviro pri nadaljnjem razvoju mesta, pa so zapušteni objekti pomemben spomenik obdobju reške industrijske zgodovine in evropske industrijske gradnje. Čeprav bi oblast lahko že z minimalnimi sanacijskimi deli opuščeni stavbam omogočila novo (sprva občasno ali začasno) namensko rabo, trenutno vrednotenje in upravljanje industrijske dediščine vodi do nadaljnega fizičnega in vrednostnega propadanja kulturnega dobra (Butković Mićin, 2015). V zadnjih letih so bili za nekatera nekdanja industrijska območja izdelani natančni konservatorski elaborati, ki so stavbe ovrednotili in določili dovoljeno stopnjo poseganja vanje. Ti bi v prihodnosti lahko bili podlaga za potencialno prenovo degradiranih območij, industrijska dediščina pa bi postala vir nadaljnega prostorskega razvoja ter ključni element zgodovinske in kulturne identitete Reke.

Konec marca 2016 je bilo mesto Reka izbrano za evropsko prestolnico kulture (v nadaljevanju: EPK) leta 2020. Na razpisu je kandidiralo s projektom »Pristanišče raznolikosti«, s katerim želijo uresničiti zamisel o Reki kot mestu kulture in kreativnosti in dokončno skleniti posttranzicijsko fazo (Vodovnik, 2016). Predvidena je realizacija infrastrukturnih projektov, ki bodo namenjeni revitalizaciji industrijske dediščine in de-

Slika 5: Potencialna območja preobrazbe DUO v begunske soseske (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

gradiranih območij. Projekt obsega tri podteme – voda, delo in migracije –, ki obravnavajo lokalno problematiko, skupaj s širšimi dejavniki in aktualnimi razmerami v svetu, prek katerih bo mesto v sodelovanju s kulturno-kreativnimi organizacijami, NVO, zasebnimi investitorji in prebivalci poskušalo izvesti projekte, ki bodo na krajši in daljši rok mestu omogočili vzpostavitev novih gospodarskih, družbenih, demografskih in prostorskih trendov. S pomočjo projekta naj bi Reka postala vzor kulturnega mesta, ki v kriznih časih pridobljeno pozornost in sredstva izkoristi tako, da ponovno okrepi lokalne prednosti in kakovosti.

5 Vizija: ciljno mesto Reka

Reka se je v preteklosti že večkrat soočala z migracijami. V nekaterih primerih je šlo za izseljevanje, v drugih za priseljevanje ljudi. Med depopulacijo je mesto doživljalo stagnacijo gospodarskega in prostorskega razvoja, med priseljevanjem pa je rastlo, razvijala se je družbena infrastruktura, ustvarjala so se nova delovna mesta itd. S prihodom večjega števila beguncev bi se mestu ponudila priložnost, da s celovito prostorsko strategijo ustavi proces svojega krčenja in preobrazi svoj mestni prostor. Z zagotavljanjem ustreznih pogojev za bivanje in delo bi mesto beguncem omogočilo, da sooblikujejo prostore, v katerih živijo, ter prispevajo k družbenemu in gospodarskemu napredku mesta. Ob prihodu beguncev bi bilo treba združevati različne integracijske pristope. Mestne oblasti bi morale ob pomoči državnih institucij skrbeti za ustrežno nastanitev, zagotovitev dela in socialno pomoč. Obenem bi morale spodbujati interakcijo beguncev z lokalnim prebivalstvom, nevladnim organizacijam pa omogočiti izvedbo projektov, ki bi prispevali k boljšemu vključevanju ljudi v gostiteljsko družbo in okolje.

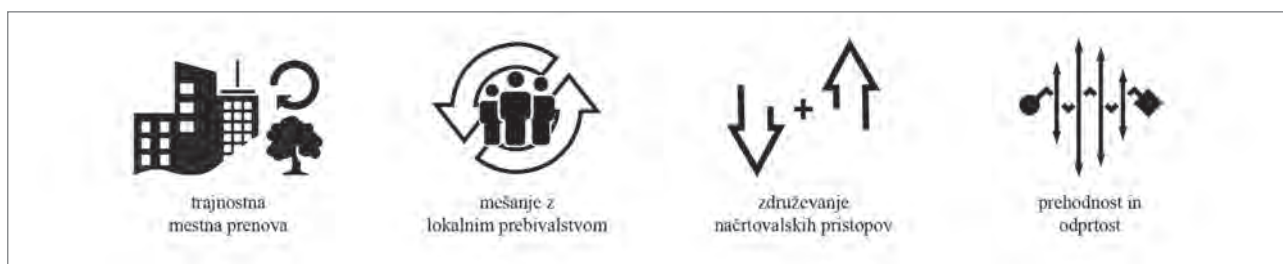
Prihod beguncev bi pomenil priložnost za prenovo DUO v mestu. S prenovo DUO v okolici širšega mestnega središča bi se to razširilo proti vodnim površinam (morje in reka) in tam bi nastale nove soseske (slika 5), v katerih bi se naseljevali begunci in lokalni prebivalci. Mestne oblasti bi namreč morale, če bi se želele izogniti getoizaciji in nastanku marginaliziranih skupnosti na obrobju mesta, begunce nastaniti v stanovanjih po dostopnih cenah v socialno in programsko mešanih soseskah. Te bi bile z ureditvijo na DUO enakomerno razpršene v mestnem prostoru. Območja sosesk bi morala biti dobro vključena v omrežje javnega prometa, kar bi spodbujalo trajnostno mobilnost ter omogočalo hitre povezave z mestnim središčem in drugimi mestnimi predeli. Smiselne obstoječe povezave bi se obnovile in preuredile, tam, kjer povezav ni, bi se uvedle nove. Preostala javna infrastruktura bi morala zagotavljati dobro dostopnost javnega prostora, dela in storitev. Učinkovito prostorsko, prometno in infrastrukturno omrežje bi spodbujalo komunikacijo med prebivalci ter omogočalo izmenjave idej in dobrin. Z umeščanjem osrednjih dejavnosti, prostorov za delo in privlačnega javnega programa v soseskah bi nastalo omrežje območij mešane rabe, ki bi degradirana urbana območja preobrazila v nove mestne površine, namenjene vsem meščanom.

5.1 Begunska soseska na Mlaki

Prostorska ureditev soseske na degradiranem industrijskem območju Mlaka (slika 6) je primer prostorske preobrazbe, ki temelji na načelih trajnostne mestne prenove. Omogočila bi ponovno uporabo in reaktivacijo območja. Rezultat preobrazbe je soseska, ki predstavlja eno od mogočih sodobnim begunskih nastanitev ter primer dobre prakse naselitve in integra-

Slika 6: Degradirano industrijsko območje Mlaka (vir: Google Maps)

Slika 7: Pristopi k načrtovanju in upravljanju soseske (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

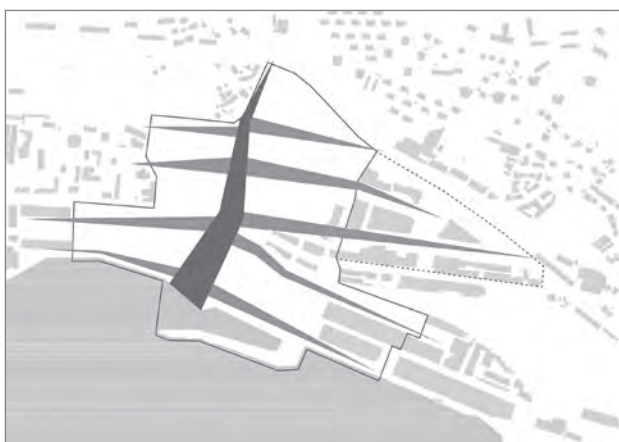
cije beguncev v mestu (slika 7). Temeljni koncepti prostorske ureditve soseske so bivanje, delo, javne površine, povezave in dostopnost. Zaradi socialne, kulturne in starostne raznolikosti naseljenega prebivalstva je treba pri načrtovanju bivalnih prostorov in okolice upoštevati več dejavnikov. Ti narekujejo razvoj prostora, ki neposredno uresničuje javne interese in individualne potrebe uporabnikov. Poleg standardnih stavbnih tipologij se na območju uvede tudi t. i. hibridna tipologija, ki združuje pozitivne značilnosti neformalnih in formalnih rešitev oz. pristopa gradnje od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol. Tipologija bi znotraj osnovnega stavbnega ogrodja dopuščala izgradnjo in oblikovanje lastnih bivalnih enot glede na potrebe uporabnikov.

Socialna raznolikost in mešana raba dejavnosti zagotavljata programsko in socialno pestrost območja ter ustvarjata razmere za samoorganizacijo, samooskrbo in razvoj lokalne skupnosti. Ureditev prostorov za delo in dostopnost do sosednjih območij zagotavljata različne zaposlitvene možnosti. Prva dela za prihajajoče begunce in druge stanovalce so ponujena že med procesom sanacije, mestne preнове in celovite preob-

razbe DUO Mlaka. Pri izgradnji begunske soseske se poseben poudarek nameni pritličnim prostorom, kjer si lahko stanovalci uredijo poslovne prostore. S tovrstnim ukrepom se poleg zaposlitvenih možnosti soseski zagotovi tudi uravnotežena kombinacija dejavnosti in dostopnost storitev. Implementacija učinkovitega infrastrukturnega omrežja z vnašanjem javnega prostora in novih prometnih povezav izboljšuje dostopnost in prehodnost območja (slika 8). Ureditev novih zelenih površin in povezovanje z naravnimi danostmi območje povezuje s krajinskim sistemom mesta. Ustrezno urejen javni prostor je pomemben predvsem z vidika kakovostnega javnega življenja ter ustvarjanja občutka pripadnosti in identitete kraja. Pri ureditvi javnih površin je treba upoštevati ločevanje zasebnega in javnega, dostopnost in stopnjo socialnih stikov s sosednjimi prebivalci soseske. Pomembna je ureditev razvejane sistema trgov in ulic (ločenih od avtomobilskega prometa) (slika 9), parkovnih površin in zaprtih javnih prostorov v stavbah javnega značaja. Osrednji javni prostor je hrbtenica begunske soseske, saj omogoča srečanja lokalne skupnosti, obenem pa interakcijo stanovalcev s preostalimi prebivalci mesta.

Slika 8: Povezanost in dostopnost območja (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

Slika 9: Razporeditev javnih površin (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

Slika 10: Urbanistična zasnova begunske soseske na Mlaki (ilustracija: Martin Valinger Sluga)

Urbanistična zasnova begunske soseske na Mlaki predvideva prostorsko ureditev območja mešane rabe, ki sledi načelom trajnostne mestne prenovе (slika 10). Zazidava je organizirana v petih prostorskih enotah. Med seboj se razlikujejo glede na stavbno tipologijo, višino in usmerjenost. Osrednjo prostorsko os tvori velik javni prostor, ki poteka skozi celotno območje od

Slika 11: Prostorski prikaz hibridne stavbne tipologije (ilustracija: Martin Valinger Sluga in Jaka Korla)

severa proti jugu. Zelene površine so urejene med prostorski enotami in definirajo odprte javne površine. Na območju prevladuje stanovanjska raba. Pritličja ob pomembnejših javnih prostorih so namenjena gostinskim in storitvenim lokalom in drugim prostorom javnega značaja. Na robovih soseske je v obstoječe objekte, ki se ohranijo pri rekonstrukciji območja, vnesen nov program. Ta dopolnjuje dejavnosti v soseski ter zagotavlja programsko pestrost in dostopnost javnih zavodov in storitev.

7 Sklep

Svet se bo v 21. stoletju še naprej urbaniziral, velik delež rasti urbanega prebivalstva pa bodo prispevale tudi migracije. Ker migracije vplivajo na demografsko strukturo, družbene procese, gospodarstvo in prostor, bodo v prihodnosti še naprej eden ključnih dejavnikov razvoja mest.

Delovne hipoteze, ki smo si jih zastavili v diplomskem delu, so se potrdile. S prvo hipotezo smo predvidevali, da lahko mesto z ustreznimi prostorskimi rešitvami zagotovi boljše pogoje bivanja za begunce kot v begunskih taboriščih, neformalnih naseljih in azilnih domovih. To je bilo dokazano z analizo prostorskih ukrepov, ki omogočajo višjo kakovost življenja kot na naštetih območjih. Iz referenčnih primerov je bilo ugotovljeno, da migranti lahko sooblikujejo prostore, v katerih živijo, ter s tem prispevajo k družbenemu in gospodarskemu napredku mesta. Z oblikovanjem integracijskih politik, ki proces integracije razumejo kot kolektivno odgovornost vseh v mestu živčih ljudi, se lahko prepozna potencial beguncev za preobrazbo mestnega prostora. V projektnem delu je bil predstavljen tudi scenarij, v katerem bi nenaden priliv ljudi pomagal ustaviti procese krčenja mesta in rešil problem zapuščenih industrijskih območij.

Slika 12: Prostorski prikaz poljavnega dvorišča znotraj nižje karejske tipologije (ilustracija: Martin Valinger Sluga in Jaka Korla)

Begunci in drugi migranti vplivajo na mesta na različne načine. V času evropske begunske krize se je izkazalo, da mestne oblasti večinoma niso ustrezno pripravljene na prihod večjega števila ljudi. Glede na trenutne politične, gospodarske in podnebne razmere v bližnji prihodnosti ni mogoče pričakovati, da se bodo begunski tokovi v Evropi zmanjšali. Ker so mesta najpogostejša končna destinacija beguncev, imajo mestne oblasti pri upravljanju begunskih tokov osrednjo vlogo. S povečanjem števila beguncev bodo morale pripraviti strategije za njihovo integracijo v novo okolje na več ravneh in jim zagotoviti možnost, da prispevajo h gostiteljski družbi. Begunci lahko v mesto prinesejo novo življenje in preobrazijo urbani prostor, zato je ključno, da jim mestne oblasti z ustreznimi prostorskimi rešitvami to omogočijo.

.....
 Martin Valinger Sluga, dipl. inž. urb. (UN)
 E-pošta: martin.valinger@gmail.com

Viri in literatura

Butković Mićin, L. (2015): Zašto riječka industrijska baština propada? Dostopno na: <http://pogledaj.to/arhitektura/zasto-rijecka-industrijska-bastina-propada/> (sneto 16. 1. 2017).

Državni zavod za statistiko Republike Hrvaške (2016): Državni zavod za statistiku. Zagreb.

Eurocities (2016): Social Affairs, Refugee Reception and Integration in Cities. Bruselj. Dostopno na: http://nws.eurocities.eu/MediaShell/media/RefugeeReport_final.pdf (sneto 18. 12. 2016).

Frank, R. (2012): Crne prognoze: Rijeka će 2021. imati tek 114 tisuća stanovnika. Dostopno na: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Crne-prognoze-Rijeka-ce-2021.-imati-tek-114-tisuca-stanovnika> (sneto 15. 1. 2017).

Helleman, G. (2015): Arrival cities: the need for precision. Review chapter 10 of Arrival City. Urban Springtime. Dostopno na: <http://urbanspringtime.blogspot.si/2015/02/arrival-cities-need-for-precision.html> (sneto 17. 12. 2016).

Internet 1: www.zeroundicipiu.it/2016/07/04/semipermanence.

Internet 2: www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/viewtopic.php.

Koželj, J., Ažman Momirski, L., Maligoj, T., in Omerzu, B. (1998): Degradirana urbana območja. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje. ISBN 961-6276-03-4.

LSE Cities and Urban Age. Shaping Cities: Conflicts of an Urban Age Conference (2016): International Architecture Exhibition. La Biennale di Venezia. Dostopno na: <https://urbanage.lsecities.net/talks/migration-and-refugee-2#slides> (sneto 17. 11. 2016).

Malačič, J. (2006): Demografija: teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. ISBN 961-240-080-6.

Obeng-Odoom, F., in Jang, H. S. (2016): Migranti in preobrazba sosek: raziskava družbenogospodarske preobrazbe sydneyjskega predmestja Lidcombe. Urbani izziv (Ljubljana), 2016, letn. 27, št. 1, str. 46–62. DOI: 10.5379/urbani-izziv-2016-27-01-004.

Oswalt, P. (2005): Shrinking Cities – Volume 1: International Research. Berlin: Hatje Cantz Publishers. ISBN-13 978-3-7757-1682-6.

Oswalt, P., in Rieniets, T. (2006): Atlas of Shrinking Cities. Berlin: Hatje Cantz Publishers. ISBN 3-7757-1714-5.

Pajić, D. (2012): Rijeka danas: simbol proizvodnje i pomorstva u Europsku uniju ulazi bez industrije, ali s vojskom činovnika. Dostopno na: http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Rijeka-danas-simbol-proizvodnje-i-pomorstva-u-Europsku-uniju-ulazi-bez-industrije-ali-s-vojskom-cinovnika?meta_refresh=true (sneto 17. 1. 2017).

Platt, S. (2004): Causes of Urban Shrinkage: An Overview of European Cities. Cost Cires Conference, University of Amsterdam, 16-18 February. Dostopno na: <http://www.carltd.com/sites/carwebsite/files/CAR%20Platt%20Causes%20of%20urban%20shrinkage.pdf> (sneto 10. 12. 2016).

Pascal Zachary, G. (2006): Immigrants as urban saviors: When Immigrants Revive a City and When They Don't - Lessons from the United States. Dostopno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804925d6> (sneto 8. 12. 2016).

Ramakers, R. (2016): Immigrants can revive shrinking cities and abandoned areas. Dostopno na: <http://www.rennyramakers.com/blog/2016/01/04/immigrants-can-revive-shrinking-cities-and-abandoned-areas/> (sneto 17. 10. 2016).

Saunders, D. (2012): Arrival City: How the Largest Migration in History Is Reshaping Our World. Toronto: Knopf. ISBN 978-1-844467-904-1.

Seabrook, J. (2007): Cities: Small Guides to Big Issues. London: Pluto Press. ISBN 1420256033, 9781420256031.

SPRAR (2016): Protection System for Refugees and Asylum Seekers. Pridobljeno dne 18. 10. Dostopno na: <http://www.sprar.it/wp-content/uploads/2016/10/SPRAR-Numeri-SITO-2017-02.pdf> (sneto 20. 12. 2016).

United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Division (2015): World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP.241. New York. Dostopno na: https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf (sneto 11. 11. 2016).